

улучшения профессиональной и методической подготовки, высказанные будущими учителями-филологами.

Ключевые слова: педагогическая практика по украинскому языку, учитель-филолог, профессиональное становление, творческая самореализация, качества личности, методическая подготовка.

SUMMARY

Gromova N. Role and place of teaching practice in the professional formation of future teacher of philology.

The article deals with the question of the future professional development of philologist during teaching practice. Practice serves as a joining link between theoretical training of future teachers and their independent practical work directly in schools, creates conditions for the enrichment of life experience, expands social contacts. Performing the following functions: adaptive, educational, developmental, diagnostic, etc., practice provides students with an opportunity to test their theoretical knowledge of the psychological, pedagogical and professional disciplines, consolidates acquired skills and transfers them into automated skills, identifies their skills regarding professional competence.

The author proves that disclosure of relevant professional and personal qualities is a characteristic of individual self-development, professional self-expression and self-identity. The matter is about such qualities as positive motivation towards their work, professional skills, creative activity, creative dialogic interaction of subjects of the learning process.

It was founded that during the period of Ukrainian languages teaching practice the process of professional development of future teachers significantly improves, their theoretical knowledge becomes deeper, psychological and pedagogical skills and professional abilities are formed and improved.

The recommendations for improving vocational and methodological training expressed by the future teachers of philology was generalized.

Key words: Ukrainian language teaching practice, the teacher of philology, professional development, creative self-realization, humanity, methodical preparation.

УДК 37. 013. 74

М. О. Гупал

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті виділяється актуальність оволодіння майбутніми спеціалістами іноземною мовою не лише як мовою міжнародного спілкування, але й як засобом професійно-особистісного розвитку в процесі навчання у вищих навчальних закладах. Іноземна комунікативна компетентність характеризується як ситуативна категорія. Обговорюються недоліки сьогоденного змісту курсу «Іноземна мова». Формулюються задачі для формування іноземної комунікативної компетентності. Вносяться деякі корективи в навчальну програму з дисципліни.

Ключові слова: комунікативна компетентність, студенти немовних спеціальностей, навчальні програми, перманентні зміни, професійно-особистісний розвиток, ситуативна категорія, практико-орієнтовані задачі.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується перманентними змінами в соціально-економічному й політичному житті в умовах формування єдиного освітнього простору в межах реалізації болонського процесу, що зумовлює необхідність перегляду підходів до питань професійної підготовки студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів у галузі розвитку їх іншомовної комунікативної компетентності.

У даному контексті актуальним стає практичне оволодіння майбутніми спеціалістами іноземною мовою не лише як мовою міжнародного спілкування, але й як засобом професійно-особистісного розвитку в процесі навчання у вищих навчальних закладах. В останні роки кількість соціальних інститутів (ВНЗ, організацій, підприємств), які інтегрують у міжнародний освітній і професійний простір, збільшується, що сприяє більш тісній взаємодії представників різних культур [2, 44–48]. Саме ці тенденції зумовлюють необхідність оптимізації процесу підготовки професійно-компетентних спеціалістів, сформулювати нові погляди на цілі навчання та якість освіти.

Особливо це стосується викладання дисципліни «Іноземна мова» в умовах вищої професійної освіти, адже сучасне суспільство вимагає від молодого спеціаліста готовності до рішення проблем теоретичної та практичної значущості, подальшого професійного й кар'єрного зросту, конкурентоспроможності в умовах ринку праці.

У зв'язку з цим, одним із найважливіших напрямів реформування освіти сьогодні виступає розвиток не лише власне професійної (В. Г. Байденко, О. В. Безкоровайна, І. А. Зімняя, А. К. Маркова, А. К. Михальська, В. А. Хуторський), але й іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів (А. Вербицький, Є. І. Пасов), що передбачає розробку інноваційних педагогічних основ даного процесу, орієнтованих на формування готовності студентів використовувати нерідну мову в самоосвітніх цілях у процесі навчання у ВНЗ.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемою професійної компетентності займалися відомі російські та вітчизняні педагогічно-дослідники: В. Андрущенко, І. Бабин, Н. Бердяєв, С. Булгаков, В. Грубінко, С. Довгий, І. Ільїн, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Литвин, Л. Мітіна; та їх зарубіжні колеги: Дж. Равен, Н. Хомський.

Поняття «професійна компетентність» слід розглядати як узагальнені способи діяльності, що забезпечують продуктивне, ефективне виконання професійної діяльності [7, 211–214].

Постановка проблеми якості покращення підготовки студентів немовних спеціальностей актуалізує виділення із професійної компетентності компетентність комунікативну, яку дослідники традиційно розглядають через рівень дослідження засвоєння знань, умінь, навичок із предмету та аналіз особистісних професійних якостей майбутнього спеціаліста.

Мета даної статті – визначити поняття іншомовної комунікативної компетентності та шляхи її формування в студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Викладання дисципліни «Іноземна мова» на немовних спеціальностях вищих навчальних закладів, як показує особистий педагогічний досвід, передбачає розвиток не просто комунікативної компетентності, але й іншомовної комунікативної компетентності студентів. Розглянемо основні поняття теми дослідження.

Історичний досвід професійної підготовки з іноземної мови на немовних факультетах професійного ВНЗ, вивчення поглядів спеціалістів із даної проблеми (Г. Богін, А. Вербицький, Н. Гез, І. Зімняя, Є. Пассов) дозволяє нам охарактеризувати іншомовну комунікативну компетентність студентів немовних факультетів як ситуативну категорію, що відображає здатність майбутнього спеціаліста реалізовувати: знання професійні (про специфіку професійної діяльності) та лінгвістичні (граматики, фонетики, лексики), іншомовні комунікативні уміння (здійснювати ефективне спілкування), професійно-особистісні якості вчителя (комунікативність, толерантність, здатність до подолання психологічного бар'єру під час іншомовного спілкування) і досвід іншомовного професійного спілкування, що сприяють креативному рішенню різноманітних практико-орієнтованих задач, які виникають у процесі навчання [3, 207].

У сфері професійної діяльності багато залежить від умінь реалізовувати себе через спілкування: встановити ділові стосунки; вступити в контакт і вийти з нього; повідомити й пояснити свої думки та припущення; адекватно розуміти своїх колег, керівників і підлеглих; конструктивно вирішувати напруження або конфлікт.

Випускник ВНЗ повинен володіти високим рівнем комунікативної компетентності, який дозволяв би йому користуватись іноземною мовою для здійснення поточних задач, майбутнього просування й рівня досягнень.

Традиційно вивчення іноземної мови на немовному факультеті орієнтоване на читання, розуміння й переклад спеціальних текстів, а також

вивчення проблем синтаксису наукового стилю, визначається стандартною навчальною програмою [9].

Педагогічні основи, які традиційно використовуються в процесі викладання дисципліни «Іноземна мова» не сприяють розвитку іншомовної комунікативної компетентності на різних рівнях, не орієнтовані на формування мобільного спеціаліста, не спрямовані на мотивацію професійної самоосвіти особистості студента-педагога; не допомагають адаптації студентів до перманентно-змінних соціально-економічних умов ринку праці [7]. Плануючи необхідні професійно-орієнтовані зміни, слід подумати про співробітництво кафедр іноземних мов із профільючими кафедрами, координацію на навчання іноземній мові з вивченням професійних дисциплін.

Саме тому виникла необхідність перегляду принципів навчання з дисципліни. У процесі побудови педагогічних основ розвитку досліджуваної компетентності вчені спираються на відповідні принципи навчання:

- гуманізація навчального процесу, яка полягає в розкритті особистісного потенціалу студента під час його професійної підготовки;
- професійно-орієнтована комунікативна направленість процесу вивчення іноземної мови, яка реалізується шляхом використання сукупності методів навчання (комунікативного, аудіолінгвального, аудіовізуального); форм (ділова гра, створення практико-орієнтованих ситуацій, бесіда, «круглий» стіл);
- активізація пізнавальної діяльності в галузі реалізацій положень особистісно-орієнтованого підходу;
- підсилення мотивації навчання за рахунок використання не лише поширених методів навчання, але й комп'ютерних і Інтернет-технологій у процесі вивчення іноземної мови.

Слід зазначити, що характерною особливістю принципів навчання з предмету «Іноземна мова» є орієнтація навчального процесу на розкриття потенціалу особистості студента під час практичного оволодіння професійно-орієнтованою іноземною мовою, а не лише на засвоєння відповідної суми знань і умінь з метою складання екзамену з курсу.

Аналіз концептуальних підходів і принципів вивчення іноземної мови провідних теоретиків дозволяє нам сформулювати мету – розвиток іншомовної компетентності майбутнього спеціаліста. У нині діючих навчальних планах і програмах з дисципліни перед студентами ставиться мета – оволодіти визначеною програмою сумою знань і умінь з іноземної мови, які часто не носять практико-орієнтованого характеру і, як показує

практика, швидко забуваються студентами після закінчення вивчення курсу дисципліни. Тому важливо наголосити на тому, що процес навчання іноземній мові повинен проходити відповідно до програм спеціальних дисциплін і включати в себе елементи професійної діяльності, професійної освіти і ситуацій професійного спілкування [10, 189].

Таким чином, можна сформулювати задачі для формування іншомовної комунікативної компетенції в умовах немовних спеціальностей вищих навчальних закладів:

- розробити зміст освіти з предмету в контексті компетентнісного підходу;
- визначити етапи вивчення тематичних розділів програми протягом чотирьох семестрів;
- виявити критерії та показники розвитку іншомовної комунікативної компетентності студента;
- визначити організаційно-педагогічні умови розвитку досліджуваної компетентності;
- враховувати специфіку майбутньої професійної діяльності студентів;
- розробити комплексну програму навчання, враховуючи міждисциплінарні зв'язки й комплементарний характер сучасних наукових знань.

Висновки. Нові педагогічні основи розвитку іншомовної комунікативної компетентності студента актуалізують пошук нового практико-орієнтованого змісту освіти, тому що діючий сьогодні зміст курсу «Іноземна мова» має недоліки: усні теми не пов'язані між собою й часто дублюють шкільну програму (теми «Великобританія», «Лондон», «Україна», «Київ» та інші вивчають у школі, тому малоцікаві студентам), не відповідають реальним запитам студентів, а теми професійного спрямування вивчаються в кінці курсу.

Сучасні дослідники цієї проблеми пропонують внести деякі корективи в навчальну програму з дисципліни:

- вивчення практично-орієнтованих усних тем, починаючи з I семестру;
- забезпечення діалогічного спілкування всіх учасників навчального процесу в ході побудови суб'єктних відносин;
- розширення змісту іншомовного навчання за рахунок включення позааудиторних видів діяльності;

- обговорення питань, підготовлених раніше, і тих, які виникли спонтанно під час практично-орієнтованого спілкування;
- виконання навчально-дослідницької роботи й використання літератури іноземною мовою (реферати, статті, тези, доповіді).

Такий зміст освіти з предмету «Іноземна мова» буде спрямований на всебічний розвиток іншомовної комунікативної компетентності в процесі оволодіння нерідною мовою для професійних цілей, що сьогодні є важливим в умовах інтеграції міжнародного освітнього простору.

Постійно опановуючи основи комунікативної компетентності, студент досягає найвищого ступеню автономності в організації своєї майбутньої діяльності, тим самим забезпечуючи собі перший крок до успіху.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що дослідження формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей передбачає подальше з'ясування сутності кожної складової, їх взаємозв'язків, і дана стаття може стати підґрунтям до подальшої роботи над проблемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобильова О. Комунікативний метод як метод активізації творчих можливостей особистості/ О. Бобильова// Англійська мова та література. – 2005. – № 26 (108). – С. 2–4.
2. Бондарева Е. В. Профессиональная компетентность специалиста в условиях становления информационного общества / Е. В. Бондарева // Вестник Волгоградского государственного университета. – Сер. 6 : Университетское образование. – 2003. – № 6. – С. 44–48.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – С. 8–10.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої, К. Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке : пособие для учителей средней школы / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение. – 2007. – 159 с.
7. Костюкова М. А. Развитие иноязычной коммуникативной компетентности студентов неязыковых вузов : монография / М. А. Костюкова, А. Л. Морозова. – Томский политехнический университет.
8. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва, К. Ленвіт. – 2002. – 346 с.
9. Пассов Е. И. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе / Е. И. Пассов, В. Б. Царькова. – М. : Просвещение. – 1993. – 347 с.
10. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Воронеж : Истоки, 1996. – 189 с.
11. Федоренко Ю. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування/ Ю. Федоренко // Рідна школа. – 2002. – № 1 (864). – С. 63–65.

РЕЗЮМЕ

Гупал М. А. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности у студентов неязыковых специальностей высших учебных заведений.

В статье выделяется актуальность овладения будущими специалистами иностранным языком не только как языком международного общения, но и как средством профессионально-личностного развития в процессе обучения в высших учебных заведениях. Иноязычная коммуникативная компетентность характеризуется как ситуативная категория. Обсуждаются недостатки сегодняшнего содержания курса «Иностранный язык». Формулируются задачи для формирования иноязычной коммуникативной компетентности. Вносятся некоторые коррективы в учебную программу по дисциплине.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, студенты неязыковых специальностей, учебные программы, перманентные изменения, профессионально-личностное развитие, ситуативная категория, практико-ориентированные задачи.

SUMMARY

Gupal M. The formation of foreign language communicative competence of students of non-linguistic specialities of higher educational institutions.

The article stands out the relevance of future specialists' mastering in foreign language not only as a language of international communication, but also as a means of professional and personal development in the process of training in higher educational institutions.

The author stresses that there is a great need to review the issues of professional training of students of non-linguistic faculties in the context of formation of single international educational space. One of the major directions of reforming modern education is determined the development of not only professional, but also foreign language communicative competence of students of non-linguistic specialities. Foreign language communicative competence is characterized as a situational category, which reflects the capacity of the future specialist to realize professional and linguistic knowledge, foreign language communication skills and experience of foreign language professional communication, professional and personal qualities of teacher.

The article touches upon the disadvantages of a present content of a course «Foreign language» for the students of non-linguistic faculties. The author examines the principles of teaching this discipline (humanization and professionally-oriented communicative orientation of the process of learning foreign language, the development of cognitive activity, strengthening the motivation of learning).

The article notes the cross-curricular connections and compliance to the programs of special disciplines in teaching foreign language. The tasks for formation of foreign language communicative competence are formulated there. Some adjustments in the curriculum of the discipline are presented by the author.

Key words: communicative competence, students of non-linguistic specialities, educational programs, permanent changes, professional and personal development, a situational category, practice-oriented tasks.